

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

Дипломна робота магістра
з теми

**ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ
ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Виконала: студентка II курсу,
групи РО1-М18 з
Спеціальності 013 Початкова освіта
Кушнір Юлія Юріївна
Керівник **Борисова Т.В.**, кандидат
педагогічних наук, доцент
Рецензент Гудима Н.В.,
кандидат філологічних наук, доцент

м. Кам'янець-Подільський
2019 року

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	9
1.1. Пізнавальна активність як інструмент удосконалення особистості дитини.....	9
1.2. Гра як засіб пізнання дійсності	16
1.3. Технологічні аспекти активізації пізнавальної діяльності молодших школярів засобами гри	26
РОЗДІЛ II. ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	40
2.1. Діагностика існуючого стану розвитку пізнавальної активності учнів початкової школи засобами ігрової діяльності	40
2.2. Технології розвитку пізнавальної активності молодших школярів засобами ігрової діяльності на уроках мистецтва.....	53
2.3. Хід і результати дослідно-експериментальної роботи з використання ігрових технологій як засобу розвитку пізнавальної активності молодших школярів на уроках мистецтва.....	66
ВИСНОВКИ.....	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	83
ДОДАТКИ.....	89

ВСТУП

Актуальність дослідження. З огляду на орієнтацію нашої держави на високі гуманістичні цінності, стандарти і досягнення європейської та світової спільноти, особливо гостро постає проблема підготовки таких членів українського суспільства, які б не лише мали високий рівень загальноосвітньої і спеціальної підготовки, але й були б здатними у повному обсязі і ефективно вирішувати складні соціально-економічні проблеми, політичні, науково-технічні тощо питання, які сьогодні повсякчас постають перед нашою країною.

Реалізувати ці завдання можуть лише активні, цілеспрямовані, спрагли до знань люди, які не зупиняються на досягнутому, а виявляють правдиве прагнення до пізнання нового, до віднайдення власних шляхів вирішення нарізних проблем, до систематичної самоосвіти і самоудосконалення впродовж всього свого життя.

Відповідно, пізнавальну активність можна визначити як надзвичайно значущу у соціальному сенсі властивість особистості, яка потребує цілеспрямованого розвитку й пошуку різноманітних ефективних шляхів її удосконалення.

Однією із перших життєвих лабораторій, де формуються пізнавальні якості особистості, є початкова школа. Саме у ній закладаються підвалини усієї майбутньої життєдіяльності дитини, формуються її ідеали, установки та цінності, якими вона керуватиметься у майбутньому, моделюється спосіб організації свого подальшого дорослого життя.

Про необхідність зосередження педагогічної уваги на вирішенні проблеми прищеплення дітям пізнавальних інтересів, формування в них умінь здійснювати систематичну пізнавальну роботу під час шкільного навчання свідчить значна кількість державних нормативних актів та законів: Національна доктрина розвитку освіти в Україні у XXI столітті, Концептуальні засади реформування середньої освіти «Нова українська

школа», Закон «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» та ін.

Ефективним засобом активізації пізнавальної діяльності молодших школярів є ігрова діяльність, яка за своєю природою є близькою до вікових потреб і прагнень дитини, а також містить безліч дієвих механізмів, здатних позитивно впливати на інтелект, емоційну сферу, стимулювати допитливість, інтерес до навчання, творчі прояви тощо.

Відтак, проблема технологічного забезпечення розвитку пізнавальної активності учнів початкової школи засобами ігрової діяльності є актуальною і потребує цілеспрямованого наукового опрацювання.

Ступінь наукової розробленості проблеми. Проблемі розвитку пізнавальної активності молодших школярів, зокрема засобами ігрової діяльності у свій час присвячували наукові розвідки чимала кількість відомих філософів, психологів, видатних педагогів.

Так, різні аспекти пізнавальної активності як інструмента удосконалення особистості дитини ретельно досліджувались у теоретичних працях представників психолого-педагогічного напрямку наукової думки: Д. Ельконіна, А. Леонтєва, Г. Щукіної, В. Ільїна, Т. Шамової, Т. Зубкова, Д. Богоявленської, Р. Ткача, Є. Красновського, П. Лузана, Л. Шарапи та ін.

Питання дитячої гри як засобу пізнання дійсності глибоко хвилювали видатних філософів, культурологів, мистецтвознавців, педагогів. Це відобразилось у широкому й різновекторному масиві наукових праць античних філософів (Геракліта, Платона, Аристотеля) та представників філософської науки сучасності (Т. Надолінської, А. Тахо-Годі); культурологів та мистецтвознавців (Й. Хейзінги, Ф. Шіллера, В. Немировича-Данченка); психологів (С. Рубінштейна, Д. Узнадзе); видатних педагогів (М.-Ф. Квінтіліана, Я.-А. Коменського, А. Макаренка, С. Шацького, В. Сухомлинського, В. Шаталова) та ін.

Технологічні аспекти активізації пізнавальної діяльності учнів засобами гри у початковій школі досліджувались у наукових роботах відомих

вчених-педагогів: А. Аніщенко, Н. Яковець, В. Гузеєва, І. Підласого, Д. Тхоржевського, В. Гетти, О. Янкович, Я. Король, Н. Кудикіної, Л. Варзацької та ін.

Високо оцінюючи значний внесок цих вчених у дослідження проблеми розвитку пізнавальної активності дітей засобами ігрової діяльності зазначимо, що не всі її аспекти було опрацьовано. Так, наприклад, немає спеціальних наукових досліджень, присвячених висвітленню особливостей використання ігрових засобів на уроках мистецтва у початковій школі, хоча саме ці уроки містять найбільше можливостей, оскільки мистецька гра виступає одним із необхідних структурних елементів таких уроків. Також досі не було розроблено комплексу технологічних механізмів використання різного виду ігор саме з метою розвитку пізнавальної активності молодших школярів.

Таким чином, актуальність досліджуваної проблематики та наявність деяких прогалин у її науковому опрацюванні зумовили вибір теми нашого магістерського дослідження «Технології розвитку пізнавальної активності учнів початкової школи засобами ігрової діяльності».

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні, розробці та експериментальній перевірці ефективності технологічних інструментів розвитку пізнавальної активності учнів початкової школи засобами ігрової діяльності.

Гіпотеза дослідження: ефективність розвитку пізнавальної активності молодших школярів значно зросте, якщо застосовувати на уроках мистецтва спеціально розроблені комплекси технологічних інструментів ігрового характеру (музично-ігровий комплекс, художньо-ігровий комплекс, театральні-ігровий комплекс), які цілісно вирішуватимуть завдання формування мотиваційної, операційної та емоційно-вольової складової пізнавальної активності дітей.

Об'єкт дослідження – процес розвитку пізнавальної активності молодших школярів.

Предмет дослідження – технології розвитку пізнавальної активності учнів початкової школи засобами ігрової діяльності.

Завдання дослідження:

1. Здійснити аналіз теоретичних матеріалів щодо значення пізнавальної активності для становлення дитячої особистості, визначити компоненти пізнавальної активності та її роль у особистісному становленні й розвитку молодших школярів.
2. Опрацювати філософські, культурологічні, психолого-педагогічні джерела й визначити можливості гри як засобу пізнання оточуючої дійсності.
3. Проаналізувати наукових доробок представників психолого-педагогічної наукової думки та визначити основні технологічні аспекти застосування у роботі із школярами ігрової діяльності як засобу розвитку їх пізнавальної активності.
4. Розробити критерії і показники, виокремити рівні пізнавальної активності молодших школярів з метою діагностування ступеня розвиненості досліджуваних якостей в учасників експерименту.
5. Визначити існуючий стан досліджуваної проблеми у практиці здійснення освітнього процесу в початковій школі.
6. Розробити, апробувати та довести доцільність застосування технологічних інструментів розвитку пізнавальної активності молодших школярів засобами ігрової діяльності на уроках мистецтва у початкових класах. Статистично увиразнити правдивість висунутої гіпотези.

Методи дослідження:

- теоретичний аналіз наукової літератури з досліджуваної проблематики;
- констатувальний експеримент та формувальний експеримент;
- спостереження за реакцією школярів на запропоновані технологічні віднайдення;

- опитування, бесіда з вчителями та учнями, математична обробка отриманих експериментальних даних.

Експериментальна база дослідження: Сокирянська гімназія м. Сокиряни Сокирянського району Чернівецької області.

Наукова новизна дослідження: у дослідженні *уточнено* сутність, зміст і значення пізнавальної активності молодших школярів як складової успішного розвитку їх особистості, *визначено* компонентну структуру пізнавальної активності молодших школярів; *конкретизовано* пізнавальний потенціал ігрової діяльності; *визначено* стрижневі технологічні аспекти організації і проведення ігрової діяльності, що забезпечують ефективність розвитку пізнавальної активності дітей; *розроблено* діагностичний інструментарій для використання в експериментальній роботі (розроблено критерії, показники і рівні пізнавальної активності молодших школярів); *увиразнено* логіку запровадження ігрових форм роботи з дітьми у процес викладання уроку мистецтва; експериментальним шляхом *доведено* ефективність розроблених технологічних інструментів розвитку пізнавальної активності молодших школярів засобами ігрової діяльності на уроках мистецтва у початковій школі.

Теоретичне значення дослідження полягає в розширенні наукових уявлень щодо вирішення проблеми розвитку пізнавальної активності учнів початкової школи.

Практична значущість магістерської роботи полягає у тому, що розроблені технологічні віднайдення можна застосовувати як у процесі навчальної роботи, так і в позакласній роботі з молодшими школярами, а також пропонувати окремі її елементи для використання у позашкільних закладах освіти (музичних та художніх школах, дитячих театральних колективах тощо).

Апробація результатів дослідження: результати науково-дослідної роботи оприлюднювались на науковій конференції студентів та магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка;

Всеукраїнській інтернет-конференції «Актуальні питання початкової освіти: досвід, реалії, перспективи» 24-25 жовтня 2019 року.

Публікації. Основні теоретичні положення і висновки магістерського дослідження викладено в науковій статті: «Ігрові технології на уроці мистецтва як інструмент формування пізнавальних інтересів молодших школярів».

Структура магістерської роботи. Магістерська робота структурована згідно із встановленими до такого різновиду наукових робіт нормативами: містить вступ, два розділи, висновки, список використаних джерел, що нараховує 67 позицій, додатки. Обсяг магістерського дослідження – 82 сторінки основного тексту. Список використаних джерел – 6 сторінок. Робота містить 3 таблиці.

ВИСНОВКИ

Здійснене магістерське дослідження має на меті оптимізувати й оновити існуючі наукові підходи до вирішення проблеми активізації пізнавальної діяльності молодших школярів та довести ефективність використання на уроці мистецтва ігрових технологій як дієвих засобів, здатних здійснювати значний вплив на розвиток пізнавальної активності учнів початкових класів.

1. У магістерській роботі проаналізовано значний обсяг наукової літератури та уточнено сутність, зміст і значення пізнавальної активності молодших школярів як складової успішного розвитку їх особистості. З'ясовано, що *пізнавальна активність молодшого школяра* – це складне особистісне утворення, інтегрована якість дитячої особистості, що втілює у собі мотиваційні, операційно-діяльнісні та емоційно-вольові її характеристики, є важливим фактором підвищення ефективності і результативності процесу навчання, оскільки стимулює розвиток самостійності дитини, пошуково-творчий підхід до оволодіння змістом освіти, спонукає її до самоосвіти і самоудосконалення впродовж подальшого життя. Визначено, що компонентами пізнавальної активності виступають *мотиваційний, операційний та емоційно-вольовий*.
2. У роботі конкретизовано *можливості гри як засобу пізнання оточуючої дійсності*. З'ясовано, що гра, ігрова діяльність є могутнім рушієм у пізнанні дитиною оточуючої дійсності, ефективним інструментом активізації пізнавальної діяльності школярів, оскільки є близькою ігровій природі дитячої діяльності, здійснюється на основі внутрішніх спонукань і мотивів дитячої особистості, володіє значними ресурсами щодо активізації інтелектуальних можливостей, розкриває духовні, вольові резерви дитини та виступає потужним засобом у дослідженні нею нових граней оточуючої дійсності.

3. За результатами аналізу та узагальнення думок науковців визначено, що *ігрова діяльність* є одним із найбільш дієвих засобів активізації пізнавальної діяльності учнів у початковій школі. Вона може існувати як органічна складова проблемного, інтерактивного навчання, а може виступати самостійною і ефективною педагогічною технологією, яка має досить розгалужену сітку цікавих для дітей і близьких їх віковій природі різновидів і форм діяльності, що володіють значним потенціалом для розвитку їх пізнавальної активності.
4. Визначено, що *ігрові технології* є універсальними за своєю сутністю, оскільки органічно відображають кваліфакаційні характеристики усіх трьох груп педагогічних технологій та реалізують широкий комплекс педагогічних завдань. Так, їх можна вважати продуктивними, оскільки вони можуть застосовуватись у процесі викладання всіх шкільних предметів і допомагають отримати учням максимум продуктивних предметних знань. В той самий час вони носять ознаки «поблажливих технологій», оскільки націлені передусім на особистість дитини, на розвиток її особистісних якостей, на удосконалення її інтелектуальних можливостей, а також відповідають запитам і прагненням дитячої аудиторії. Також ігрові технології передбачають широке застосування елементів партнерської педагогіки, повагу до інтересів та потреб дитини.
5. Визначено, що *ефективність застосування ігрових технологій як засобу розвитку пізнавальної активності школярів* безпосередньо залежить від усвідомлення педагогом мети своїх педагогічних дій, ретельності розробки змісту, форм і методів роботи, дотримання відповідних педагогічних умов, що забезпечували б високий результат цієї роботи, а також планомірності і продуманості кожної її технологічної складової.
6. Експериментальна робота здійснювалась впродовж трьох етапів. На першому етапі (констатувальному) було досліджено існуючий вирішення проблеми розвитку пізнавальної активності молодших

школярів у практиці шкільної початкової освіти. На другому (формульованому) етапі ми впроваджували розроблені нами технологічні віднайдення у процесі вивчення молодшими школярами курсу «Мистецтво». Третій етап передбачав аналіз спостережень за реакцією учасників експерименту на пропоновані ігрові технології, здійснення контрольних дій з встановлення результатів експериментальної роботи, опрацювання статистичних даних та визначення ефективності розроблених нами технологічних інструментів, доведення правдивості висунутої гіпотези.

7. Для оцінки рівнів пізнавальної активності молодших школярів на основі визначених компонентів пізнавальної активності було розроблено критерії і показники розвиненості цих якостей в учнів початкових класів. *Мотиваційний* критерій має відобразитись у активному ставленні дитини до навчальної діяльності, зокрема до позакласної навчально-пошукової діяльності, засвідчувати наявність пізнавальних інтересів, ініціативність у виконанні навчальних завдань, позитивну мотивацію до здійснення самостійної пізнавальної діяльності. *Операційний* критерій відображається у здатності дитини до самостійної роботи з додатковою літературою та іншими джерелами інформації; в умінні аналізувати й систематизувати матеріал, готувати тематичні повідомлення; у вмінні творчо застосовувати свої знання. *Емоційно-вольовий* критерій, в свою чергу, віддзеркалює наявність у молодшого школяра позитивних емоцій у процесі навчально-пізнавальної діяльності, дисциплінованість, старанність, цілеспрямованість та наполегливість у навчальній діяльності; бажання висловлювати свої думки і ділитись своїми знаннями з товаришами, впевненість у собі, вміння відстоювати власну позицію, здатність пропонувати нові ідеї; прагнення до самовдосконалення і поглиблення своїх знань.

8. На констатувальному етапі експериментальної роботи було проведено бесіду із вчителями, націлену на вивчення їх думок і поглядів на вирішення проблеми розвитку пізнавальної активності учнів початкових класів у практиці початкової освіти, визначення проблем, з якими вони зустрічаються у своїй педагогічній діяльності, аналіз проблемних моментів та віднайдення ефективних шляхів їх вирішення у нашій експериментальній роботі. Також шляхом проведення спеціальної бесіди із школярами та пропозиції їм для виконання спеціально розробленої серії творчих завдань було діагностовано вихідний рівень пізнавальної активності учасників експериментальної роботи.
9. Впродовж формувального експерименту основні зусилля спрямовувались на впровадження у процес уроку мистецтва розроблених ігрових технологій розвитку пізнавальної активності учнів, які ми умовно розподілили на декілька складових, що відповідали основним видам мистецької діяльності дітей на інтегрованому уроці мистецтва. Так, ігрові технології, які ми застосовували у процесі вивчення молодшими школярами музичного мистецтва, утворювали умовно визначений музично-ігровий комплекс (гра «Лісові діджеї», «Маленький композитор», серія дидактичних ігор «Луна», «Розумна луна», «Справжня луна», «Зіпсована луна»); ігрові засоби, які ми впроваджували у ту частину уроку, під час якої учні опановували образотворче мистецтво, складали художньо-ігровий комплекс (ігри «Аукціон», «Ніч у музеї, художньо-конструкторська гра «Чарівна флористика»); а у процесі вивчення навчального матеріалу театральності застосовувався, відповідно, театральні-ігровий комплекс розроблених нами ігрових технологічних елементів (театралізована гра «Великий актор», «Вгадай, що я роблю», «Впізнай улюблений музичний інструмент»).
10. Наприкінці експериментальної роботи було здійснено контрольний діагностичний зріз та визначено динаміку зміни рівнів пізнавальної

активності учнів початкової школи. На основі аналізу і порівняння отриманих статистичних даних доведено ефективність розроблених технологій розвитку пізнавальної активності учнів початкових класів засобами ігрової діяльності та підтверджено правомірність висунутої гіпотези.

Позитивні результати експериментальної апробації розроблених технологічних віднайдень дають підстави для висловлення пропозицій щодо доцільності їх застосування як у навчальній, так і у позакласній роботі з молодшими школярами, а також пропонувати їх для використання у позашкільних закладах (музичних та художніх школах, дитячих театральних колективах тощо) як додаткові й дієві засоби оптимізації пізнавальної діяльності дітей молодшого шкільного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Анікеєва Н.П. Виховання грою. Психологічна наука в школі. М.: «Просвещение», 1997. 250 с.
2. Аніщенко О.В., Яковець Н.І. Сучасні педагогічні технології: курс лекцій. Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2007. 199 с.
3. Бех І. Д. Від волі до особистості. К., 1995. 345 с.
4. Богоявленская Д. Б. Интеллектуальная активность как проблема творчества. Рост. на Д.: Изд-во Рост. ун-та, 1983. 173 с.
5. Бугастова І. А. Гра як засіб підготовки дитини до школи: журнал для батьків. 2001. № 1. С. 17-19.
6. Варзацька Л.О. Гра як засіб пізнання. Початкова школа. 1988. № 12. С. 34-35.
7. Вопросы психологии активности и саморегуляции личности / Отв. ред. А. И. Крупнов. Свердловск, 1976. 132 с.
8. Гузеев В. В. Планирование результатов образования и образовательная технология. М. : Народное образование, 2000. (Серия «Системные основания образовательной технологии»). 287 с.
9. Джидарьян И. А. Категория активности и её место в системе психологического знания: Категории материалистической диалектики в психологии / Отв. ред. Л. И. Анциферова. М.: Наука, 1988. С. 56-88.
10. Занюк С. С. Мотивація діяльності: спонукання, активність, успіх. Луцьк., 1998. 245 с.
11. Зубкова, Т.И. Формирование познавательной активности слабоуспевающих учащихся начальных классов : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Екатеринбург, 1993. 24 с.
12. Ильин В.С. Формирование личности школьника: целостный процесс. М.: Педагогика, 1984. 144 с.

13. Искусство в жизни детей: опыт художественных занятий с младшими школьниками / А.П.Ершова, Е.А.Захарова, Т.Г.Пеня и др. М.: Просвещение, 1991. 128с.
14. Кирилюк А. С. Категория активность: мировоззренческие и методологические функции. К., 1985. 168 с.
15. Коваленко В. Г. Дидактические игры на уроках математики. М.: Просвещение, 1990. 96 с.
16. Коджаспирова, Г.М. Педагогический словарь. М. : Академия, 2001. 176 с.
17. Коменський Я. А. Велика дидактика : Вибрані педагогічні твори. Т.1. /під ред. А. А. Красновського. К.: Радянська школа, 1940. 105 с.
18. Концептуальні засади реформування середньої освіти «Нова українська школа». URL: <http://osvita.ua/doc/files/news/520/52062/new-school.pdf>.
19. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1_11290-04
20. Король Я.А. Дидактична гра як засіб активізації пізнавальної діяльності молодших школярів на уроці математики. URL: <https://vseosvita.ua/library/didacticna-gra-ak-zasib-aktivizacii-piznavalnoi-dialnosti-molodsih-skolariv-na-urokah-matematiki-21537.html>
21. Красновский, Э.А. Показатели в образовании. Стандарты и мониторинг в образовании. 2002. No 5. С. 53-57.
22. Кудикіна Н.В.. Дидактичні ігри та цікаві завдання для чотирирічної поч. шк. К.: Радянська школа, 1989. С.3 -18.
23. Кудикіна, Н. В. Ігрова діяльність молодших школярів у позаурочному навчально-виховному процесі: монографія. К.: КМПУ, 2003. 272 с.
24. Лемко Г. І. Значення гри для виховання дитини. Materialy IV Mezinarodni vedecko-prakticka konference "Zpravy vedecke ideje 2008". Dil 7. Pedagogika. Psychologie a sociologie. Hudba a zivot. Praha:

- Publishing House "Education and Science" s.r.o., 2008. S. 47-50. URL:
http://www.nauka.com/29_NNM_2008/Pedagogica/36107.doc.htm
25. Леонтьев, А.Н. Лекции по общей психологии. М. : Смысл, 2001. 511 с.
26. Лозова В.І. Цілісний підхід до формування пізнавальної активності школярів. 2-е вид., доп. Харків: «ОВС», 2000. 164с.
27. Лузан П.Г. Цілеспрямоване формування навчально-пізнавальної активності студентів. Наук. вісник Національного аграрного університету: Зб. наук. пр. Вип 1. Київ, 1997. 227с.
28. Макаренко А. С. Гра.Твори: в 7 т. К.: Рад. школа, 1954. Т. 4. С. 367-368.
29. Макаренко А. С. Некоторые выводы из педагогического опыта. М., 1958. Т. 5. 269 с.
30. Маловичко, Д.А. Познавательная активность как компонент творческого саморазвития школьника. Вестник Адыгейского государственного университета. Серия 3: Педагогика и психология. 2010. Вып. No 1. С. 125-129.
31. Материалисты Древней Греции. Собрание текстов Гераклита, Демокрита и Эпикура / ред. М. А. Дынника. М., 1955. С. 30–46.
32. Морозова Н.Г. Учителю о познавательном интересе. М.: Знание, 1979. 48 с.
33. Морозова, И.С. Познавательная активность младших дошкольников. Теория и практика общественного развития. 2012. No 12. С. 162-165.
34. Надолинская Т.В. Игра в контексте истории философии, культуры и педагогики. Образование и наука. 2013. No 7 (106) URL:
<https://www.edscience/jour/article/view/299/293#>
35. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті: затверджено Указом Президента України від 17 квітня 2002 року № 347/2002. URL:
http://infteacher.at.ua/index/nacionalna_doktrina_rozvitku_ოსვiti_ukrajini_u_khkhi_stolitti/0-70.

- 36.Немирович-Данченко В. И. Рождение театра. Воспоминания, статьи, заметки, письма. М.: Искусство, 1989. 486 с.
- 37.Педагогічні технології в підготовці вчителів: навчальний посібник / кол. авторів; за ред. І.Ф. Прокопенка. 3-є вид., допов. і переробл. Харків:ХНПУ,2018. 457 с.
- 38.Підласий І. П. Практична педагогіка або три технології : інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи освіти. К.: Вид. дім «Слово», 2004. 340 с.
- 39.Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>
- 40.Психологический словарь / под общ. ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского. 2-е изд., испр. и доп. М. : Политиздат, 1990. 494 с.
- 41.Психология личности: Активность и развитие личности / Отв. ред. Б. Ф. Ломов, К. А. Абульханова. М.: Наука, 1989. 184 с.
- 42.Психологія суб'єктної активності особистості / Відп. ред. В. О. Татенко. К., 1993.228 с.
- 43.Ришар Ж. Ф. Ментальная активность: Понимание, рассуждение, нахождение решений /Сокр. пер. с франц. М.: ИП РАН, 1998. 232 с.
- 44.Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. СПб.: Питер, 1999, 556 с.
- 45.Сапашева К.Х. Формирование познавательной активности студентов педвузов в процессе изучения педагогических дисциплин: Автореф. дисс... канд. пед. наук: 13.00.01. М., 1986. 15с.
- 46.Словарь, справочник по педагогике / Под. ред. Пидкасистого П. И. М.: ТЦ Сфера, 2004. 439с.
- 47.Старікова Н.А. Розвивальні ігри як засіб активізації пізнавальної діяльності молодших школярів. URL: <https://vseosvita.ua/library/dosvid-roboti-rozvivalni-igri-ak-zasib-aktivizacii-piznavalnoi-dialnostii-molodsikh-skolariv-46811.html>

48. Степанова О.А. Психолого-педагогический потенциал детской игры: ретроспектива и современные подходы к изучению. Начальная школа плюс До и После, 2006. № 01. С. 3-11.
49. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Вибрані твори: в 5-ти томах. К.: Рад. школа, 1977. Т.3. 450 с.
50. Тахо-Годи А. А. Жизнь как сценическая игра в представлениях древних греков. Искусство слова: сб. статей / отв. ред. К. В. Пигарев. М., 1973. С. 306–314.
51. Технологічний підхід в освіті: збірник наукових праць. URL: <http://www.d-learn.pu.if.ua/data/users/34204/lek01.pdf>
52. Ткач Р. В. Психологічні особливості творчої активності особистості. К., 1999. 240 с.
53. Тлумачний словник сучасної української мови / уклад. І.М.Забіяка. К. : Арій, 2007. 540 с.
54. Тхоржевский Д.А., Гетта В.Г. Проблемное обучение на уроках труда: Книга для учителя. Минск.: Народна асвета, 1986. 128 с.
55. Узнадзе Д. Н. Психологические исследования. М. : Наука, 1966. 450 с.
56. Ушинский К. Д. Человек как предмет воспитания: опыт педагогической антропологии. Педагогические сочинения: в 6-ти томах / сост. Ф. Егоров. М.: Педагогика, 1990. Т. 5. 526 с.
57. Фіцула М. М. Педагогіка: навч. посіб. Вид. третє, перероб. і допов. Тернопіль: Навчальна книга. Богдан, 2013. 230 с.
58. Халмухамедова В.Х. Совершенствование познавательной самостоятельности студентов. Автореф. дисс...канд. пед. наук: 13.00.01. Ташкент, 1988. 15с.
59. Хейзинга Й. Homo Ludens: статьи по истории культуры / Пер. с гол. Д. В. Сильвестрова. М.: Прогресс - Традиция, 1997. 416 с.
60. Шамова, Т.И. Активизация учения школьников. М. : Педагогика, 1982. 209 с.

- 61.Шарапа Л.І. Активність особистості. Енциклопедія сучасної України.
URL:http://esu.com.ua/search_articles.php?id=43539
- 62.Шаталов В. Ф. Педагогическая проза. Из опыта работы школ Донецка.
М.: «Педагогика», 1980. 94 с.
- 63.Шацкий С. Т. На пути к трудовой школе. Пед. соч. : в 4 т. М.:
Педагогика, 1964. Т. 2. С. 22-29.
- 64.Щукина, Г.И. Проблема познавательной потребности в педагогике. М.:
Педагогика, 2001. 351 с.
- 65.Щукіна Г.І. Активізація пізнавальної діяльності учнів у навчальному
процесі .М., Просвітництво, 1996. 182 с.
- 66.Эльконин Д.Б. Психология обучения младшего школьника. М. :
Знание, 1974. 64 с.
- 67.Янкович О.І. Освітні технології сучасних навчальних закладів:
навчально-методичний посібник / О. Янкович, Ю. Беднарек, А.
Анджеєвська.Тернопіль: ТНПУ ім В. Гнатюка, 2015.212 с.